

Jaargang 42, nummer 4,
december 2017

Historische vereniging voor de IJsseldelta Jan van Arkel

Het huidige wapen van Kampen dat de stad sinds 1819 voert is gebaseerd op onder andere dit zegel in was uit de veertiende eeuw. Particuliere collectie

Inhoud

KOOPMAN EN VENTER EZECHIËL VAN GELDEREN - <i>Jaap van Gelderen</i> .	3
WANNEER WERD KAMPEN STAD - <i>Sybren Gerlofsma</i>	15
INTUSSEN - <i>Jaap van Gelderen</i>	25

Illustratie omslag:

“Vader heeft de kaars brandend in zijn grijsblikken houder gezet, en hij, en moeder en de meisjes en jongens zingen [...] in de tent van hun arme huis, in vollen ernst en met een ontroerend besef van hun bestreden lot, het korte heldendicht van hun volk, het ‘Mo’ouz Tsjoer’ [...]” Zij zingen Psalm 46, het ‘Vaste Burcht’

Citaat uit: Sam: Goudsmit, Jankef’s jongste 1927. Particulier bezit

Ten geleide

De Joodse koopman Ezechiël van Gelderen maakte in zijn betrekkelijk lange leven de bloei van de Joodse Gemeente mee en de neergang. Eindigende tenslotte in 1947 met de opheffing van de gemeente, niemand was teruggekeerd. Ezechiël was op dat ogenblik vijf jaar eerder op 79-jarige leeftijd vermoord in Auschwitz. Jaap van Gelderen (geen directe familie) schrijft in het kader van de herdenking van het wegvoeren van de Joden uit Kampen, vijftienzeventig jaar geleden, een ‘uitgebreider levensbericht’ van de oudste van de in Kampen geboren en getogen Joden van weleer.

Kampen bestond natuurlijk al geruime tijd voordat het stadsrechten kreeg. Was het toen eigenlijk al een beetje een stad? Een werkgroep van de historische vereniging voor de IJsseldelta doet daar onderzoek naar, schrijft Sybren Gerlofsma. Hij onderzocht wanneer de voorstedelijke tijd

van Kampen eindigde. Gerlofsma voert de eerste jaren na 1225 aan als de periode waarin begonnen werd met de omwalling van het bewoonde gebied aan de oever van de IJssel. Deventer was daarmee eerder begonnen, Zvolle later.

Het moet een heuglijke dag voor Jaap van Gelderen geweest zijn: 10 november j.l. werd in drie delen de inventaris van de archieven van honderdvijftig jaar theologische opleiding in Kampen in de Stadskazerne overgedragen. Jaap stond mede aan de wieg van de strijd voor behoud en professioneel beheer van die geschiedenis die in 2012 eindigde. Student en daarna docent kerkelijke historie aan die eerst Theologische Hogeschool en later Theologische Universiteit wijdt zijn column ‘Intussen’ aan die overdracht.

E v Gelderen

Briefkaart van de Nieuwe Markt waar Ez. van Gelderen stond voor zijn uitstalling.
Midden links het Hof van Holland. Particulier bezit
(onder deze foto de handtekening van Van Gelderen)

Ezechiël van Gelderen, venter en koopman

(KAMPEN, 3 MEI 1863 – AUSCHWITZ, 27 NOVEMBER 1942)

Jaap van Gelderen

Dit jaar was het 75 jaar geleden dat de Joden in Kampen werden weggevoerd naar Westerbork en vandaar naar de vernietigingskampen in het Oosten. Hieronder een wat uitgebreider levensbericht van een van hen, de oudste van de in Kampen geboren Joden, nog wonend in deze stad in 1940, iemand die alle Kampenaren van die tijd moeten hebben gekend als koopman op de markt en venter langs de straten. Hij maakte als jongeman de bloeitijd van de Joodse Gemeente mee en later ook alle fasen van de neergang vanaf ongeveer 1890. In 1917 werd nog het 70-jarig bestaan van de fraaie synagoge aan de IJsselkade gevierd. Ook verscheen er een Gedenkboek, samengesteld door de heer S. van Genderingen, de secretaris-penningmeester.¹

DE FAMILIE WAARUIT HIJ STAMDE

Van beroep was hij koopman, venter, als zijn vader en later zijn zoons waren. De grootvader, Levie Joseph van Gelder(en) (*1779 in het Westland), was onderwijzer voor de joodse jeugd van Kampen, de stad waar hij zich in 1817 had gevestigd met zijn vrouw Kaatje Hompes (1799-1874), van Puttershoek in de Hoeksche Waard. Oorspronkelijk kwam de familie uit de omgeving van Dusseldorp, de familienaam verwijst naar het stadje Gelder(en) bij Venlo. In 1832 stierf Levie Joseph, in het jaar dat de cholera Kampen teisterde, zijn echtgenote met vijf kinderen achterlatend; zij woonden halverwege de Hofstraat. De jongste van dit gezin heette Gompert Levij (*1828), die met een zwierige hand de

pen hanteerde; in de overlevering binnen de familie heet hij geleerd, studierend tot diep in de nacht “tot de muisjes aan het papier kwamen knagen”, in Torah en Talmoed. Zijn echtgenote, Judic de Lange (1832-1923), dreef de zaken, zij was trots op haar geleerde man.² Zij waren in 1859 in Amersfoort gehuwd waar als beroep van Judic dienstbode werd aangegeven. In het Bevolkingsregister van Kampen stond de joods-geleerde Gompert ‘slechts’ bekend als venter of koopman. Hun gezin, waar Ezechiël de tweede zoon was, woonde op verschillende plekken in de stad.

Toen Gompert Levie in 1886 overleed, woonde de familie in de omgeving van Prinsenstraat en Koornmarkt. De oudste zoon, Levie Gompert